

enim præ cæteris est privilegiata, adeo ut illam allegans non egeat titulum allegare, quia hic ex diluturnitate temporis præsumitur: nec ipsa intelligitur exclusa in Legge, vel privilegio, licet generaliter præscriptio excludatur: sed est necessarium, quod prohibeatur specialiter. *Arg. c. 81. de Reg. jur. in 6.* Et si præscribens est capax possessionis rei præscriptæ, talis præscriptio habet locum privilegii Principis. *L. 3. §. 4. ff. de Aqua quod. c. 6. D. 65. c. 26. de V. S. juncta Glos. ibid. V. Non extat.* Et possunt hac præscriptione acquiri ea quæ alias non possunt præscribi, dum præscribens sit capax ea possidendi. Sic in nostra Hispania possunt præscribi tempore immemoriali, & non minori spatium contra Regem, Civitates, villæ; Oppida, jurisdictionis civilis, & criminalis, merum, & mixtum imperium, (excepto Supremo Regis Imperio) aliaque jura ipsis annexa. *L. 1. tit. 15. lib. 4. R. C.* Etiam si non detur scientia, & patientia ex parte Regis: nec minus spatium esset necessarium, etiam si scientia, & patientia Regis daretur. Ut ibid. notat *Acevedo*. Mineræ, seu Fodinae, Salinae, & Tertia, licet sint de juribus Regularibus, tamen pertinent ad Regum patrimonium, & sic tempore immemoriali præscribuntur. Similiter præscribuntur Tabelliones instituendi facultas, vestigialium inductio, illegitimum legitimum potestas, & alia hujusmodi, ut constat ex *L. 2. tit. 13. lib. 6. R. C. l. 1. tit. 21. l. 16. l. 17. tit. 27. lib. 9. R. C. Aceved. in l. 1. tit. 15. lib. 4. R. C. alios citans.* Si adsit titulus potest jurisdictionis 40. annis præscribi. *Aceved. in l. 1. tit. 15. lib. 4. R. C. n. 3.* Modus enim probandi possessionem immemoriam specificè affertur in *L. 1. tit. 7. lib. 5. R. C.*

254 Præscriptio, quæ ab initio bene cœpit: quia omnia habeat requisita ad præscribendum necessaria, solet ex post facto impediri. Nam aliquando inerrumpitur: aliquando dormit: aliquando, etiam postquam est perfecta, rescinditur. *Interumpitur* quidem, quando ita cessat, ut si postea rursus ea res præscribatur, non continuatur præscriptio cum antecedenti, nec antecedentis tempus computetur quoad præscribendum cum sequenti. *c. 8. h. t. L. 29. tit. 29. p. 3.* Et duplex potest esse interruptio, naturalis, scilicet, & civilis. Naturaliter quidem interruptitur, si aliquod requisitum deficiat, postquam præscriptio inchoata est, v. g. si desit bona fides in præscribente: vel si possessio amittatur. *L. 5. ff. de Usucap. l. 29. tit. 29.*

p. 3. l. 7. tit. 15. lib. 4. R. C. quod intelligitur de possessione civili: nam defectus possessionis naturalis non obest continuationi usucapionis, seu præscriptionis, ut bene notat *Greg. Lop. in dicta L. 29. Civiliter* interruptitur præscriptio, quando extinguitur per aliquem actum juridicum, ut fit per sententiam judicalem, quæ quidem directe tendat contra præscriptorem: nam si alios articulos concernat, præscriptio non nocet. Per citationem tamen, vel etiam per litem contestationem non verè interruptitur; sed solum sub conditione, si præscribens succumbat: quod si absolvatur, præscriptio censetur continuata, ac si per litem contestationem non fuisset interrupta. *Molina de Just. & Jur. tr. 2. D. 78. n. 14.* In Nostra Hispania per citationem judicalem interruptitur præscriptio: ita ut postea secuta sententia contra præscribentem, censeatur præscriptio à tempore citationis interrupta. *L. 29. tit. 29. p. 3.* Imo hodie quæcumque citatio, vel reconventio, vel denuntiatio, etiam extrajudicialis, si præscribentem in mala fide constituta, sufficit ad interrompendam præscriptionem, siquidem hæc in omnibus, & singulis momentis bonam fidem requirit. *c. fin. h. t. Molina de Just. & Jur. tr. 2. D. 78. n. 17. Greg. Lop. in l. 29. tit. 29. p. 3. V. Le fiesse emplazaz.* Sententia excommunicationis, quæ in Cæna Domini quotannis promulgatur contra occupantes bona ad R. Ecclesiam pertinentia tantum fertur in mala fidei, non in bonæ fidei possessores, ac proinde non interruptit præscriptionem, quæ bona fide contra illius bona est inchoata. *Molina de Just. & Jur. tr. 2. D. 78. n. 18. Covar. & alii contra Felin. & alios.* Dormit præscriptio, cum suspenditur, postquam legitime est inchoata, adveniente scilicet aliquo impedimento, quo sublato continuatur. Siquidem tempus non currit impedito, seu non valenti agere. *L. 1. C. de Annal. except.* sic dormit præscriptio contra Ecclesiam, quando hæc caret immediato Prælato, etiam si alios, mediatos tamen, habeat. *c. 4. h. t. c. 1. c. fin. Ne Sedevacant.* vel si Prælati est impeditus, & non potest agere, quia est captivus, excommunicatus, vel suspensus. Etiam tempore belli dormit. Idem est de tempore hostilitatis, vel pestis, vel similis impedimenti. *c. 10. h. t. Molina de Just. & Jur. tr. 2. D. 78. n. 7. & 9.* Sic etiam dormit contra pupillum tempore pupillaritatis. *L. 3. c. de Præscript. 30. vel 40. annor. adversus mulierem, quoad fundum dotalem, viv-*

TIT. XXVII.

De Sententia, & re judicata.

vente marito dormit similiter præscriptio: idem est adversus filium, quoad adventitia bona, tempore, quo est in patria potestate. *Auth. Nisi tricennale. C. de Bonis matern. l. 8. tit. 29. p. 3.* quia neque maritus, neque pater habentur legitimi Administratores prædictorum bonorum: sicut habentur Curator, & Prælati, sed sunt jure proprio usufructuarii fundi dotalis, & bonorum adventitiorum, & consequenter non adscribuntur uxori, nec filio, quæ ipsi agunt, sicut adscribuntur acta ab administratore illi, pro quo administrat. Et ideo præscriptio currit contra minorem puberem, & Ecclesiam administratoribus instructis, & non currit contra uxorem, & filium. Denique post completam præscriptionem, hæc potest rescindi per restitutionem in integrum. Et quidem. 1. à Minoribus intra quadriennium integrum ab anno 25. completo. *L. un. C. si adversus usucap. 2. ab Ecclesiis, & aliis locis piis intra quadriennium à die, quo potuerunt petere restitutionem. Arg. c. 1. c. 2. de Restit. in integr. in 6. 3. à Civitatibus, & Oppidis intra quadriennium à die notitiæ lationis. L. 7. tit. 29. p. 3. 4. à Majoribus ex juxta causa. L. 1. §. fin. ff. Ex quib. caus. major. Ipsi equidem intra quadriennium, à tempore, quo impedimentum cessavit, possunt restitutionem petere: v. g. Si abfuerunt causa Republicæ, vel boni communis, vel si fuerint in bello, vel in peregrinatione, vel in Universitate causa studiorum: vel si fuerint ab hostibus, vel latronibus capti, vel aliter justè impediti. *L. 28. tit. 29. p. 3.* Quando igitur venit in Domini notitiam, quod sua res ab alio præscribitur, debet contra præscriptionem, & præscribentem reclamare: quod si præscribens haberi non potest, quia absens est, vel incidit in furem, vel mortuus est, infante hærede relicto, qui non habet Tutorem: vel si fortè præscribens est persona in magna dignitate constituta, vel valde potens, contra quam non audeat Dominus litigare: debet hoc denuntiare coram Judice, vel hoc deficiente, coram Episcopo loci, vel in ejus defectu ad domum præscribentis coram vicinis denuntiabit, seu protestationem faciet. Et sic interruptetur præscriptio. *L. fin. tit. 29. p. 3.* Hanc difficilem materiam in Universitate Salmantina explicui tempore quod ibidem extraordinarium dicitur.*

255 **S**ententia, sic à sentiendo dicta, est Judicis pronuntiatio super re à litigantibus in iudicio proposita, quæ vel rerum absolvit, vel condemnat, vel declarat incurrisse poenam à Legge statutam. Et ab his effectibus absolutoria, condemnatoria, vel delinatoria indigatur. *L. 1. l. 2. tit. 22. p. 3.* Tripliciter potest considerari sententia: alia quæ est præceptiva, alia definitiva, interlocutoria alia. Præceptum est quod à Judice imponitur debitori contenti debitum, ut illud solvat. Si verò Judex, parte inaudita, jubeat ipsi aliquid solvere, vel si Judex comminetur, quod si intra tale tempus aliquid non solvatur, debeat solvi duplicatum, non habet vim sententiæ, nec præcepti. *L. 22. tit. 22. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. V. Amenaza.* Sententia definitiva est, quæ definit, & terminat litem quoad eam instantiam. *c. 2. h. t. L. 2. tit. 22. p. 3.* Et hæc proximè sententiæ sibi vendicat nomen; ac proinde si in aliquo statuto fiat sententiæ mentio, in dubio de definitiva intelligitur: quia etsi interlocutoria propriè sententia sit ex *L. 39. ff. de Minor. l. 2. tit. 22. p. 3.* tamen definitiva est omnium nobilior, & principalior species: & semel ac profertur definitiva, non potest ab eodem Judice revocari. *L. 2. tit. 22. p. 3.* quia quoad eam causam functus est Judex officio suo, ita ut desinat esse Judex. *L. 55. ff. de Re judicat.* Et quidem non de facili est etiam ab alio Judice revocanda, sed potius debet confirmari à Judice Superiore, si ab ea appelletur, nisi fortè injusta sit. Sed in dubio potius pro ea, quam contra eam præsumendum est, donec de ejus injustitia constet. Nec Pontifex censetur velle revocare per Rescriptum, etiam motu proprio expeditum, sententiam prius ab eo latam, nisi illius faciat mentionem. Et beneficii collatio per tale Rescriptum facta est invalida ex *c. 12. h. t.* Sententia tandem interlocutoria est, quæ quasi interloquendo dicitur, inter principium, & finem cause, non quidem super principali questione, & controversia, sed solum super aliquo articulo incidenti pronuntiat: v. g. de bello emendando, de admitendo, vel repellendo procuratore, de ejus mandato valido, vel invalido, sufficienti, vel insufficienti declarando, de restibus, instrumentis, vel

privilegiis repellendis, vel non: de dilatione concedenda, vel neganda: uno verbo omne Judicis præceptum pendente lite, dicitur sententia interlocutoria. *L. 2. tit. 22. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. V. Deotras hujusmodi sententiam alia non speratur, & tunc definitivæ æquivalere.* Talis est sententia, qua reus absolvitur ab instantia judicii, seu à judicii observatione: vel qua parti deferitur juramentum, vel quando Judex, se competentem, vel incompetentem pronuntiat: vel si pronuntiat, appellacionem esse desertam, vel si admittat, vel rejiciat exceptionem peremptoriam, & aliæ hujusmodi. Sententia igitur interlocutoria ad distinctionem definitivæ potest ab eodem Judice, contrario imperio, ante definitivam, revocari. *L. 14. ff. de Re judicat. c. 60. de Appellat. l. 2. tit. 22. p. 3.* nisi forte habeat vim definitivæ, vel si est à Superiore confirmata, vel si ab ea est appellatum, & ejus appellatio est admissa, vel si lata est de utriusque partis consensu, vel si est executioni mandata: in his enim casibus non potest sententia interlocutoria ab eodem Judice revocari. Sententia definitiva, quando legitime lata est, varios effectus producit. Nam si pro actore, feratur, ei, & illius hæredibus competit actio in factum, quæ est personalis perpetua, & rei persecutoria, etiam contra rei hæredes, ut reus actori præstet, id in quod est condemnatus; *arg. L. 8. C. de Rebus credit. l. 19. tit. 22. p. 3.* quæ quidem 30. annis durat. Si verò reus absolvatur, ei competit exceptio rei judicate contra actorem, & ejus hæredes. *L. 14. ff. de Exception. rei judic. l. 19. tit. 22. p. 3.* ne super illa re amplius in judicio vexetur. Aliquando etiam ex sententia definitiva resultat reo condemnato infamia, ut in judiciis, & delictis publicis: v. g. adulterio, beneficio, & aliis: & in quatuor privatis judiciis, & delictis, scilicet in furto, rapina, dolo, & injuria, & in aliquibus contrahibus. *§. 2. Instit. de Pena temere lit. ibi: Ex quibusdam judiciis damnati ignominiosi fiunt: veluti furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, de dolo item tutelæ, mandati, depositi, directis, non contrariis actionibus. Item pro socio, quæ ab utraque parte directæ est.*

256 Ut tamen sententia legitima sit, sequentes debet habere condiciones. 1. Debet esse libello conformis. *c. 24. in fin. de Accusat. Cl. 2. de V. S.* Quæ quidem conformitas in sequentibus debet consistere. 1. In re, quæ petitur, ut si petatur domus,

Judex non pronuntiet de æquo, vel si proprietas petatur non pronuntiet de possessione. Imò si res, quæ petitur potest in specie præstari, in specie præstari debet Judex decernere, nec suo muneri satisficiat, si jubeat æstimationem præstare. *L. fin. C. de Fideicom. libert. l. 16. tit. 22. p. 3. 2.* Debet stare conformitas sententiæ, & libelli in causa petiti: v. g. si res ex donatione petatur, non debet ex alia causa adjudicari. 3. In actione: nam Judex secundum actionem in libello propositam, non autem secundum aliam pinguorem pronuntiare debet: etiamsi actor secundum eam petere potuisset. Sed si æquitas, vel necessitas suadeat potest Judex in aliquibus casibus, præcipue quoad circumstantias, recedere à libello. Imò in nostra Hispania, etiamsi actor petat rem, allegando certam causam, & actionem, nec illi illa actio non habeat locum, etiam, ex illa causa debeatur, si tamen probetur aliunde rem deberi, jubebit Judex eam restituere. Nam undecumque veritas constet, sufficit ad sententiam ferendam, quamvis aliquæ desint solemnitates. *L. 3. tit. 22. p. 3.* Et expressius habetur in *L. 10. tit. 17. lib. 4. R.C. 2.* Sententia debet esse certa. *§. 32. Inst. de Adion. ibi: Curare debet Judex, ut omnino quantum possibile ei sit, certa pecunie, vel rei sententiam ferat, etiamsi de incerta quantitate apud eum actum est. L. 3. tit. 22. p. 3.* Siquidem per sententiam incertam, lis non extinguitur: nisi forte actio in libello proposita solum incertam sententiam postulet: v. g. si petatur hæreditas, vel si feratur sententia non assignata quantitate, sed Judex se referat ad processum, ubi constare potest de certa quantitate petita: tunc utique valet sententia. *L. 16. tit. 22. p. 3.* Item si reum condemnat ad fructus, & expensas solvendas: nam sufficit, quod in executione sententiæ taxentur, & specificentur. 3. Sententia debet esse pure, non sub conditione propriè tali, lata. *L. 1. §. 5. ff. quando appelland. Quippe cum de purificatione conditionis dubitetur non imponit finem controversiæ: v. g. si Judex pronuntiaret: Condemno Titium ad trimeis, si delictum ipsi imputatum, est ab ipso commissum: nam de hoc est quæstio. Si fortè sub conditione sit lata potest condemnatus appellare: si non appellet, transit in rem judicatam. *L. 14. t. 22. p. 3.* Et quidem condemnare, vel absolvere reum debet Judex per suam sententiam. *c. 3. de Accus. L. 1. ff. de Re jud. l. 2. tit. 22. p. 3.* ibi: *Sententia defi-**

nitiva, que quiere tanto decir, como juicio acabado, que dá en la demanda principal fin, quitando, ó condenando al demandado. Nec interest per quæ verba proferatur, sive sit per verba formalia: *absolvo, vel condemno; sive per æquivalentia declaro, teneri, vel non teneri solvere.* In nostra Hispania sic solet proferri: *Vistos los Autos, y meritos de la causa, &c. fallamos, que debemos condenar, y condenamos á Juan Sanchez á que pague á Pedro Fernandez los cien pesos, &c. ó que debemos absolver, y absolvemos á Juan Sanchez de la demanda de cien pesos, &c. así lo sentenciamos, determinamos, y mandamos definitivamente juzgando, con parecer de Assesor.* Et Judex, & Assessor subscribit. In causis, in quibus reus absolvitur ab instantia judicii, seu ab observatione instantiæ, sic fertur sententia. *Fallamos, que debemos absolver, y absolvemos al dicho Juan Sanchez, reo demandado en este pleyto de la instancia de este juicio, reservando, como reservamos, su derecho á salvo al dicho Pedro Fernandez, para que pueda pedir, y demandar al dicho Juan Sanchez, donde, quando, y como le convenga.* Alias sententias definitivas, & interlocutorias invenies apud *Paz in Praxi: apud Villadiego, & alios.* Nec est necesse, imò nec expedit causam sententiæ exprimere: quia communiter pro Judice præsumitur. *c. 16. h. t.* Exprimi autem debet in causa appellacionis, quando prima sententia revocatur. *c. 18. h. t.* Item in causis criminalibus, præsertim excommunicationis, vel quando ab instantia judicii absolvitur reus ob ineptum libellum, vel quando ab instantia absolvitur, & per patronos causæ stetit, quo minus potuisset causa definiri, vel quando Judex recedit à Jure Communi, vel à consuetudine recepta. In his, & similibus casibus solet causa sententiæ exprimi. *Durand. in Specul. tit. de Sentem. §. 5.* 4. Sententia debet esse juri conformis. Si enim contra jus, vel Legem claram, & expressam, vel contra consuetudinem, vel statutum proferatur, est ipso jure nulla. *c. 8. h. t. L. 5. C. de Legib. c. 64. de Reg. jur. in 6. L. 1. l. 12. tit. 22. p. 3.* Sententia tamen lata contra jus litigatoris, & merita causæ, si non sit notoriè injusta, nec error contrarius juri in ea exprimitur, valida est. *c. 9. c. 13. h. t. L. 32. ff. de Re judicat.* quia in dubio pro Judice præsumitur. *c. 7. de Probation.* Et nisi condemnatus appellet transit in rem judicatam. Sed hæc præsumptio cessat, si error juri claro, & indubitato contrarius exprimitur: v. g. si Judex pro-

nuntiet, pupillum posse testari, quia minor 14. annis testari valet: vel si sententia sit notoriè injusta: nam tunc etiam invalida est. *c. 9. h. t. ibi: Nec ei debet stari, si iniquitatem continet manifestam.* Sententia lata contra minorem, sine curatore etiam nulla est. *L. 1. tit. 25. p. 3.* Quod si sententia feratur contra privilegium valida est. *c. 21. h. t.* quia si privilegium non fuit exhibitum, nec debuit, nec potuit Judex secundum illud judicare: si fuit exhibitum censetur reprobatum à Judice.

257 Deinde sententia debet fieri cum causæ cognitione, & juris ordine servato. *L. 4. C. de Sent. & interloc. c. 24. h. t. l. 12. tit. 22. p. 3.* Et sanè quæ de Jure Naturali requiruntur, ut citatio partis, ut se defendat, etiam R. Pontifex servare debet. *c. 19. h. t. c. 1. de Caus. posses. L. 12. tit. 22. p. 3.* quæ verò de Jure Positivo sunt introducta, ut litis contestatio, libelli oblatio, vel quod sententia in scriptis feratur, & aliæ hujusmodi, non debent necessariò à Pontifice, vel Principe Supremo servari, quia ipsi sunt supra omne jus Positivum, nec ipsi dependent à jure, sed jus dependet ab ipsis. *c. 4. de Cones. præbend.* Ad sententiam audiendam debent litigantes citari, & quidem expressè ad audiendam sententiam, vel trina citatione, vel una peremptoria. *Cl. fin. h. t. L. 5. tit. 22. p. 3. l. 7. l. 8. l. 9. C. Quomod. & quand. jud.* Sententia tamen contra reum, etiam absentem lata, si ipse post contumaciam nolit comparere, valida est. *L. 5. tit. 22. p. 3.* Si ex justa causa non potuit comparere, & hoc judicij constet, non debet sententiam proferre, quod si proferat erit nulla. Si Judex causam ignoret, sententia valet; sed retractatur, si causam justam non comparendi litigans, qui absuit, probet coram ipso judice. *c. 18. h. t.* Si notoriè constet, reo nullam defensionem competere, valet sententia contra eum absentem, & non citatum prolata; *arg. c. 21. de Jur. jur. c. 12. h. t. L. 9. tit. 22. p. 3.* Præterea sententia debet scribi, ut non possit occultari partibus ejus tenor. *C. fin. h. t. in 6. L. 2. l. 3. C. de Sentem. ex brevicul. l. 5. tit. 22. p. 3.* & ne possit à Judice corrigi, postquam prolata est: & præcipue, ut de ea in posterum, & semper constet. Non tamen scribitur, si causa est levis, vel notoria; *arg. c. 21. de Jur. jur.* vel si ita ferat consuetudo: nec interlocutoria debet necessariò in scriptis proferri. *L. 2. t. 22. p. 3.* Quando igitur res de qua controversitur est parvi momen-

menti, non venit, quod sententiæ in scriptis profertur, ut sic pauperum expensis obviatur. Et ita pro nostra Hispania est stabilitum in *L. 6. tit. 22. part. 3. E esto seria quando la demanda fuesse de quantia de diez maravedis ayuso: è sobre cosa que non valiesse mas de esta quantia, majormente quando tal contienda, como esta, acaeciesse entre omes pobres, è viles. Et Greg. Lop. ibid. notat V. Diez maravedis, quos inteligo aureos Castellanos. Sed hodie ex *L. 24. tit. 9. lib. 3. R. C.* hæc summa debet esse mille marapetinoorum, & corrigitur. *L. 19. ejusd. tit.* In Indiis non debet fieri processus nisi summa controversiæ excedat pretium viginti argenteorum. *Hispani: Vinte pesos, L. 1. tit. 10. lib. 5. R. Ind.* Insuper ut Judicibus debita exhibeatur autoritas, & ut innuantur, sententiam sedato, & deliberato animo esset ferendam, debet Judex ad eam in causa ordinaria (secus in summaria. *Cl. 2. de V. S.*) ferendam, pro Tribunali sedere: nec debet eam, itando, vel deambulando pronuntiare. *L. 5. l. 12. tit. 22. p. 3.* alias nullius momenti erit sententia. *C. fin. h. t. in 6.* Item ex scripto, quod periculum, seu breviculum dicitur in *Tit. C. de Sentent. ex pericul. vel brevicul. recitand.* debet proferri; & quidem ore Judicis. *C. fin. h. t. in 6. l. 5. tit. 22. p. 3.* alias nullius momenti erit, nec erit necesse ab ea appellare. Episcopi verò, & alii Judices illustres possunt suas sententias per alios publicare. *C. fin. h. t. in 6. l. 5. tit. 22. p. 3.* In nostra Hispania Judices Ordinarii Sæculares, *Hispani: Corregidores, è Alcaldes,* cum consilio alicujus Advocati, qui est Assessor in causa, profert in scriptis sententiam, & uterque subscribit, de quo fidem facit Tabellio, & ipse postea partibus eam notam facit. Et tunc respondent, vel in illam se consentire, vel ab ea appellare; vel nullam esse dicunt. Et idem debita proportione in aliis Tribunalibus servatur. Debet præterea proferri non in loco inhonesto, sed in loco publico, & honesto. *L. 12. tit. 22. p. 3.* Et quidem si Judex est Ordinarius in loco, in quo Tribunal habet, pronuntiat sententiam, alias nullius momenti est. *L. 11. ff. de Just. & jur. l. 12. tit. 22. p. 3.* nisi de plano procedatur, vel partes litigantes consentiant, vel causa pertineat ad jurisdictionem voluntariam, vel si Judex sit Episcopus, qui per se, vel per alium in quolibet loco non exempto suæ Diocesis potest sententiam ferre. *c. 7. de Offic. ordin. in 6.* Delegatus tamen ad unam, vel alteram causam, cum*

certam sedem non habeat potest aliquem locum honestum eligere, sicut, & arbiter: si delegatus sit ad universitatem causarum, quia Ordinatio æquiparatur: jus dicit in loco delegantis. *L. 59. ff. de Judic. Deinde non est pronuntianda sententia in die feriato c. 1. de Feriis, L. fin. C. cod. nec de nocte, sed de die. c. 24. de Offic. delegat. L. 5. tit. 22. p. 3.* qui tenebræ aptæ sunt ad fraudes, & qui male agit. odit lucem juxta veritatem Evangelicam, nisi necessitas, vel consuetudo aliud exigant. Et debet proferri eo die, & hora, ad quam partes citatæ sunt, alias non valet. *L. 5. §. 1. ff. Quod vi, aut clam.* Et licet de Jure Civili sententia feratur in procuratore, si ipse litem suscepit. *L. 1. C. de Sentent. & interlocut. & sic regulariter contingat: nam sententia fertur contra eum, qui litem est contestatus, jure tamen Canonico contra Dominum potest pronuntiare. c. 9. de Probation. & aliis sæpè.*

258 Judex in pronuntianda sententia non debet procedere voluntaria precipitatione, quæ non verca justitiæ dicitur, sed matura discretionem, quæ mater virtutum nuncupatur. *Cl. 2. h. t. Nihil vindictæ odium, nec favor usurpet, timor exaltet, præmium, aut expectatio præmii justitiam non evertat, sed ut utram gestet in manibus, lanceas appetat æquilibramine, Dum in omnibus præ oculis habeat. c. 1. h. t. in 6.* Et ut ait Eleutherius Papa *Judicantem oportet cuncta rimari, & ordinem rerum piena inquisitione discurrere. c. 11. 30. q. 5.* omnes circumstantias pendere debet, ut omnibus simul inspectis ad rei veritatem perveniat. Quippe ut bene ponderat Horatius: *Intererit multum, Davusne loquatur, aut heros: Maturusne scilicet, an adhuc florente juventa feroculus, an Matrona potens, an sedula nutritrix, Mercatorne vagus, cultor ne virentis agelli: Colchus, an Assyrius, Thebis nutritus, an Agris.* Et quia sæpè fit in jure mentio de circumstantiis, convolens duxi semel hoc radicibus explicare. *Circumstantiæ sunt accidentia individualia humanorum actuum. D. Thom. 1. 2. q. 7. art. 1. qui postea in corp. ait: Inde est, quod nomen circumstantiæ ab his, quæ in loco sunt derivatur ad actus humanos: dicitur autem in localibus aliquid circumstante, quod est quidem extrinsecum à re, tamen attingit ipsam, vel appropinquat ei secundum locum. Et ideo quæcumque conditiones sunt extra substantiam actus, & tamen attingunt aliquomodo actum humanum circumstantiæ dicuntur: quod autem est extra*

subs.

substantiam rei ad rem ipsam pertinens, accidens ejus dicitur: unde circumstantiæ actuum humanorum accidentia eorum dicenda sunt. Et postea art. 3. eas enumerans ait: *Tullius in sua Rethorica assignat septem circumstantias, quæ hoc versu continentur. Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando: considerandum est enim in adibus, quis fecit: quibus auxiliis, vel instrumentis fecerit: quid fecerit, ubi fecerit, cur fecerit, quomodo fecerit, & quando fecerit. Sed Arist. in 3. Ethicor. addit aliam scilicet, circa quid, quæ à Tullio comprehenditur sub quid. Et ratio hujus annumerationis sic accipi potest. Nam circumstantia dicitur quasi extra substantiam actus existens, ita tamen, ut aliquomodo attingit ipsum, contingit autem hoc fieri tripliciter. Uno modo in quantum attingit ipsum actum: alio modo, in quantum attingit causam actus: tertio modo, in quantum attingit effectum. Ipsum actum attingit, vel per modum mensuræ, sicut tempus, & locus: vel per modum, qualitatis actus, sicut modus agendi: ex parte autem effectus, ut cum consideratur quid aliquid fecerit: ex parte verò causæ actus quantum ad causam finalem accipitur propter quid: ex parte autem causæ materialis, sive objecti accipitur circa quid: ex parte verò agentis principalis accipitur quis egerit: ex parte verò causæ agentis instrumentalis accipitur, quibus auxiliis. Juxta hanc doctrinam Angelicæ ab Angelico traditam tanquam aureo filo in singulis materiis discurrere potes.*

259 Sententiæ à Judice lata, aliquando non transit in rem judicatam, quia condemnatus appellat ab illa. De quo in sequenti titulo. Aliquando tamen transit in rem judicatam: quando scilicet illa condemnatus ipsi acquiescit, vel expressè, vel tacitè, non appellando tempore opportuno. *c. 15. h. t.* Vel quando appellatio non admittitur, vel declaratur deserta. Tanta equidem est rei judicatæ autoritas, ut pro veritate habeatur. *L. 207. ff. de Reg. jur. l. 19. r. 22. p. 3.* Nec retractatur ratione erroris calculi, qui provenit à partibus. Sed si in sententiâ sit manifestus error calculi, non valet sententiâ in quantitate, in qua est error: in aliis tamen sententiâ tenet. *L. 19. tit. 22. p. 3.* Cum igitur præsumptio pro autoritate rei judicatæ sit juris, & de jure probationem in contrarium, etiam per instrumenta novitè reperta excludit. *c. 21. h. t. l. 56. ff. de Re judicat.* in negotio tamen publico nova instrumenta admittuntur. *L. 35. ff. de Re judicat.* Sic rescindi-

tur sententiæ contra Regem, vel ejus Procuratorem lata infra triennium, imò si probetur, quod sententiâ fuit lata contra Regem dolo Procuratoris ejus semper potest rescindi. *L. 19. tit. 22. p. 3.* secus est in causis privatorum, nisi in instrumento novitè reperto constet de illa sententiâ contraria prius lata, quæ transit in rem judicatam. Nam secunda illi opposita est invalida, proindeque nulla gaudet autoritate. *L. 13. tit. 22. p. 3.* Etiam retractatur sententiâ lata. 1. si pars victrix declaret, se non habuisse jus in causa, in qua victrix evasit. 2. favore ultimæ voluntatis admittitur Testamentum contra priorem sententiâ, à qua non est appellatum intra decennium: sicut transactio, & Testamentum retractantur per Testamentum novitè repertum. *L. 3. §. 1. ff. de Transact. l. fin. C. de Reb. credit. 3.* si producantur instrumenta à minori; arg. *c. 1. de in Integr. restit. secus est, si à majoribus etiam ex juxta causa producantur. L. 4. C. de re judicat. 4.* si quis probet, se non potuisse instrumenta, quæ nunc producit, antea producere, quia ea perdidit, vel quia non potuit ea consequi ab habente illa. 5. si sententiâ lata fuit propter juramentum partis, retractantur; si postea interveniat instrumentum, in quo contrarium constet. *L. 19. tit. 22. p. 3.* Adde igitur magna est vis, & autoritas rei judicatæ, ut dici soleat communiter, quod facit ens, de non ente, de nigro album, de albo nigrum, ex indebito debitum, & jus ex non jure. *c. 13. h. t. l. 19. tit. 22. p. 3.* ibi: *Afinado juicio, que dà el Judgador entre las partes derechamente, de que non se alee ninguna dellas, fasta el tiempo que dice en el Título de las azadas, há maravillosamente gran fuerza, que dende adelante son tenuados los contendores, è sus herederos de estar por él.* Quam quidem vim tribuit Respublica rei judicatæ ob bonum publicum, & ut finis litibus imponatur: adeò, ut si postquam res transit in rem judicatam debitor, in cujus favorem lata est sententiâ, ex novis instrumentis cognoscat, se debitorem esse, probabiliter sit tutus in conscientia: ut ex fundamentis dictis, & aliis textibus tenet *Joan. Andr. Hostiens. Gonz. in c. 7. h. t. n. 5. & 6. & alii.* Sed verius est, quod in conscientia tenetur debitum solvere, quoties agnoscat, se verè illud debere. Autoritas namque rei judicatæ licet debitorem per sententiâ absolutum reddat securum in foro externo, non tamen in interno: nam cum

fun-

funderet in presumptione: & ipse debitor clarè cognoscat veritatem debiti, huic veritati debet illa presumpcio cedere: quod non obscure comprobatur. *Ex c. 2. de Purgat. vulgar. l. 2. ff. de Condit. sine caus. l. 60. ff. de Condit. indebit.* Et tenent expressè *Gothofred. in d. l. 60. Soto de Just. Et jur. lib. 3. q. 4. art. 5. Et alii.*

260 Judex de quacumque causa cognoscat, postquam sententiam definitivam tulit, functus est officio suo. *L. 55. ff. de Re judicat. ac proinde nec ipse, nec ejus in officio successor, possunt sententiam latam revocare, nec in melius corrigere quoad negotium principale, nec etiam quoad accessoria, etiamsi non sit appellatum ab ea intra decennium: nec prætextu erroris, modo iste sententiam non invalider: & quamvis eam esse iniquam manifestè cognoscant, dum tamen valida sit. *L. 2. l. 3. tit. 22. p. 3. ibi: Poes que una vez lo ovieren bien, o mal juzgado, non lo puede toller, nin mudar a quel juez, que lo juzgo, si non fuere el Rey, o el Adelantado Mayor de su Corte.* Quod si nulla sit, potest ipse Judex eam revocare: quia nulliter agens non censetur fungi suo officio. *L. 4. C. de Accusation. Potest tamen Judex eodem die suam sententiam declarare, vel supplere: v. g. imponendo restitutionem fructuum, si hoc omisit. *L. 42. ff. de Re judicat. potest verò interlocutoriam revocare, nisi in casibus expressè prohibitis. Dies autem, quo potest supplere, vel declarare definitivam, debet intelligi de die judiciali, non verò de naturali 24. horarum. *L. 3. tit. 22. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. sententia à Principe lata, si non processit de plenitudine potestatis, nec per modum dispensationis in Lege, vim Legis habet, & secundum eam debent judicare inferiores Judices. *c. 19. h. t. l. fin. C. de Legib. sententia tamen ab inferiori Judice lata, nec respectu aliorum Judicum Legem facit. *L. fin. C. de Legib. l. 12. tit. 22. p. 3. Nec jus facit, nisi respectu litigantium, & successorum utriusque in re, de qua lata fuit sententia. *L. 19. tit. 22. p. 3. aliis verò regularitè nec prodest, nec nocet. *L. 63. ff. de Re judicat. c. 25. h. t. l. 20. tit. 22. p. 3. etiamsi eadem causa sit, vel par ratio, vel jus simile: nam aliæ personæ alias, & alias defensiones possunt habere; arg. *L. 14. l. 22. ff. de Exception. rei judicat. Nec alteri per alterum iniqua debet inferri conditio. *L. 74. ff. de Reg. jur. c. 22. eod. in 6. nisi fortè jus tertii à jure litigantis pendeat. Sic sententia declarans, oppignorantem non esse Domi-**********

num rei, quam oppignoravit, etiam facit pignoris jus in illo, qui eam pignore accepit, evanescere. *L. 31. ff. de Pignor. Et hypoth. vel si causa sit individua, vel conexa cum causa decisa. Sic sententia lata pro socio prædii communis super servitute debita prædio, aliis sociis prodest. *L. 4. §. 3. ff. Si servit. vindicet. vel si aliorum intersit sententia lata. Si citati legitime, npluerunt comparare: secus si non fuerint citati, iudicè tamen potest illis purgatio Canonica. Vel si ille, cui principalitè actio competeat, patiat, sequentem agere. Vel si ille, qui causam ab alio habet, patiat, eum agere nulla facta protestatione: v. g. si creditor super fundo sibi oppignorato patiat, debitorem, à quo causam habet, agere: quia tunc videtur id sententiam consentire: ac proinde illi sententia nocet. *c. 25. h. t. in his igitur casibus sententia pro uno lata contra alium aliis prodest, & nocet. *L. 20. l. 21. tit. 22. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. ubi plures causas referuntur cum Textibus concordantibus.****

261 Sententia, quæ est ipso jure nulla, non transit in rem judicatam, etiamsi ab ea non appellent litigantes. *L. 2. C. Quand. provocat. non est neces. siquidem, quod nullum est, nullum productit effectum. *c. 8. de Jur. Patronat. Talis est sententia lata à Judice carente jurisdictione. *L. 12. l. 15. tit. 22. p. 3. vel si lata sit contra jus, & Leges. *L. 12. tit. 22. p. 3. vel contra Procuratorem carentem mandato, vel lata ex probationibus reprobat: v. g. per duellum, ferrum candens, aquam frigidam, vel ferventem. *c. 2. de Purgat. vulgar. vel si sit contra confessionem ab adversario factam, etiam post decennium à sententia. Nec in causa matrimoniali transit sententia in rem judicatam. Nam matrimonium non ex sententia Judicis, sed ex mutuo consensu contrahentium valorem accipit: nec semel validè contractum rescindi potest sententia Judicis, cum omnino indissolubile sit. *c. 7. c. 10. c. 11. h. t. l. 13. tit. 22. p. 3. Nec in rem judicatam transit sententia lata ex juramento necessario, quod à Judice parti delatum est, altera quidem parte invita, in defectum probationum. Nam si postea falsitas juramenti probetur, retractatur. *L. 31. ff. de Jur. jur. l. 13. tit. 22. p. 3. secus est, si sententia ex juramento judiciali feratur: quia cum hoc ex utriusque partis consensu procedat, habet vim transactionis, quæ non retractatur, etiamsi novum instrumentum reperiat. *L. 19. C. de Transact. h. 31. ff.********

ff. de Jur. jur. Idem est, si sententia lata sit ob falsa instrumenta, vel testes, vel aliam quacumque falsitatem: vel si probetur, Judicem pecunia, aut dono fuisse corruptum: Tunc quidem potest usque ad viginti annos sententia retractari: oportet tamen probare, quod Judex pronuntiaverit ob tales falsas probationes. *L. 13. tit. 22. p. 3. Nec lata ex presumptionibus nisi sint juris, & de jure habet omnimodam firmitatem. *Arg. *L. 34. C. ad Leg. Jul. de Adulter. Idem dic de lata ex consilio, vel dictamine alicujus artificis: Nam si peritiores postea contrarium judicent, retractatur. Nec sententia censura excommunicationis, suspensionis, & interdicti: quia excommunicatus etiam post decennium concessum ad appellandum, potest petere absolutionem, imò, & conqueri de injusta excommunicatione, non per appellationem; sed per simplicem querellam. *c. 36. de Offic. delegat. c. 48. de Sentent. excom. Sententia quidem in causa beneficii, licet transeat in rem judicatam in præjudicium beneficii contradicti sententia lata. *Arg. c. 32. de Election. non transit in rem judicatam in præjudicium Ecclesiæ, ob hujus favorem: nec item sit periculum imminet peccati, ut imminet intruso. *Arg. c. 7. h. t. & contra victorem potest à quocumque opponi de nullitate tituli, vel à Judice ex officio inquiri. *c. 46. in f. de Appellation. Nec in causis criminalibus capitalibus potest exequi sententia, quandocumque apparuerit, etiam privata Judicis scientia, innocentia rei per evidentiam facti. Et ipse Judex potest, etiam inconsulto Principe, revocare talem sententiam. *L. 1. §. 27. ff. de Question. L. 4. tit. 30. p. 7. Et ibid. Greg. Lop. V. Debeo quitar. Hevia in Cur. Philip. p. 3. §. 15. n. 9. quamvis securius est Principem consulere. *Molin. de Just. Et jur. tr. 2. D. 568. Ille contra quem tres sententia definitivæ conformes in quacumque causa, etiam criminali, dum non sit capitalis, imò, & interlocutoria super eodem articulo sunt latæ, & si de earum nullitate velit agere, non audit prius quam executio fiat: hæc tamen facta de nullitate agere valet, ut sic calumniis, & moratoris litigantium occurratur. *Cl. 1. h. t. nisi sit sententia in causa capitali: Nam cum hæc semel executioni mandata irreparabile damnum afferat, prius de ejus nullitate, quam de ejus executione agendum est. Etiam suspenditur executio trium sententiarum conformium, si nullitas sit notoria, vel si victor patia-**********

tur, quod victus nullitatem probet: vel si tertius pro suo interesse se opponat, & de nullitate agat.

262 Postquam sententia in rem judicatam transit, proceditur ad executionem, quæ est ultimum sententiæ complementum. Et quidem quando reus est absolutus, non est necessaria specialis sententiæ executio. Nam cum ipse rem in sua potestate habeat, non est quid executioni mandetur, præter id quod ipse amplius non molestetur in rei petitione, & fortè quod actor condemnetur in expensas. Quando verò reus damnatur, tunc profectò est necessaria executio sententiæ: non tamen est faciendi ab ipso victore: imò si propria autoritate eam exequatur, actione furti, & vi bonorum raptorum tenetur. *L. 6. §. 2. ff. de Re judicat. Nec item potest exequi à Judicibus commissariis, nec ab arbitris juris: quia solum dantur ad cognoscendum, & pronuntiandum. Debet ergo fieri executio à Judice Ordinario. *L. 15. ff. de Re judicat. L. 4. tit. 21. lib. 4. R. C. Hevia in Cur. Philip. p. 2. §. 12. n. 4. Quod si debitor sit de fuga suspectus, & non adest Judex, potest apprehendi ab ipso creditore; sed intra 24. horas debet illum Judici presentare. *L. 10. tit. 15. p. 5. l. 2. tit. 13. lib. 8. R. C. Judex enim Ordinarius, qui sententiam tulit, ipse eam exequi debet: quia jurisdictio sine aliqua coercionem inutilis esset. *L. fin. §. un. ff. de Offic. ejus. Et quidem eam exequitur, etiamsi pars damnata appellasset, si tamen appellationem deseruit: quin etiam ipse de desertione cognoscit. *Hevia in Cur. Philip. p. 2. §. 12. n. 3. Si à sententia in prima instantia lata appelletur, & hæc sententia sit revocata à Judice appellationis, vel etiam expresse confirmata, ipse Judex appellationis eam exequitur: quia ad ipsum per appellationem devolvitur jurisdictio: Si verò Judex appellationis tacitè tantum sententiam confirmet: v. g. pronuntiando, appellationem desertam, ipse Judex à quo eam exequitur. Quippè apud eum manet jurisdictio perinde, ac si appellatum non esset. *L. fin. §. 4. C. de Tempor. appellat. Solet etiam aliquando executio sententiæ aliis committi ab ipso Judice Ordinario, & talis dicitur Executor, Et quidem si merus est, quia sola causæ jam decise executio sine aliqua cognitione committitur, nullas potest exceptiones admittere, quæ impediunt sententiæ executionem: sed eam in effectu exequi debet: etiamsi privata scientia sciret, sententiam esse injustam.******

tam. c. 28. §. Quia de Offic. deleg. nisi causa sit capitalis. Nam tunc non tenetur eam exequi, cum occidere innocentem sit intrinsecè malum: vel etiamsi nullitèr sit lata in causa civili, quia cum tunc non transeat in rem iudicatam, non est exequenda. L. 4. §. 6. ff. de Re iudicat. vel si sciat, esse formalitèr, & non tantum materialitèr injustam: quia scilicèt Judex dolo, vel imperitia malè iudicavit. Vel non secundum allegata, & probata: Nam cum tunc cesset præsumptio pro iustitia sententiæ, Executor eam exequendo cooperaretur tali injustitiæ. Extra hos quidem casus merus Executor debet sententiam ad litteram exequi, quin de exceptionibus, si quæ à parte opponantur, cognoscat: alias sui muneris limites excederet, & faciem in messem immitteret alienam. L. 6. l. 8. C. de Execut. rei iudicat. Alitèr verò discurrendum est de Executione mixto, cui scilicèt, non solum executioni, sed etiam cognitio de executione faciendâ committitur. Hic etenim potest cognoscere, & pronuntiare de exceptionibus executionem impedièntibus, vel retardantibus. Si exceptiones merita causæ concernant, & sententiam directè impugnant de eis mixtus executor cognoscit: Si frivola sunt, eas repellit, si iustæ in executione supersedet, & eas examini Superioris remittit. L. 75. ff. de Judic. Executio ergo in causis criminalibus, saltem capitalibus, postquam sententia transit in rem iudicatam, non est differenda. In Nostra Hispania tres dies indulgentur reo, ut se ad mortem Christianè disponat. Nam postquam subscripta est à Judice, reo à Tabellione intimatur, & statim reducitur ad quoddam cubiculum, quod capella dicitur, quia habet altare in quo Missa pro Incarceratis celebratur: & ex tunc numquam ei copia confessarii deest. Et secundo die Eucharistiam suscipit per modum Viatici, & die sequenti furca suspenditur, vel alitèr morte punitur. *Hevia in Cur. Philip. p. 3. §. 17. ex n. 13. L. 9. tit. 1. lib. 1. R. C.* In actione tamen reali, quam primum debet reus tradere rem ipsam, de qua est controversia, & in ea quidem si extat, est faciendâ executio. L. 4. §. 3. ff. de Re iudicat. Nec satisfacit debitor, si pignora det, etiam majoris pretii. c. 6. h. f. quia aliud pro alio invito creditore nequit solvi. Idem est in actione personali, si condemnatur reus rem v. g. emptam tradere, vel si ex maleficio condemnatur, vel si pecuniam paratam habeat, vel si periculum est in mera: In his enim casibus,

quam primum debet fieri executio. L. 37. ff. de Rei iudicat. In aliis debitis, & actionibus personalibus quadrimestre ad solvendum conceditur. c. 5. h. f. c. 26. de Offic. delegat.

263. Modus procedendi in executione, seu in via, quam ab executione, *executio* dicimus, sic, præcipuè in Nostra Hispania, ordinatur. Postquam sententia transit in rem iudicatam, petitur executio. Idem est quando instrumentum publicum præsentatur, quod habeat paratam executionem, præcipuè si garantigium est. Idem etiam evenit, quando scriptura privata à parte recognita est. Virtute ergo vel sententiæ, vel instrumenti, creditor per se, vel per Procuratorem petit coram Judice executionem talis sententiæ, vel instrumenti. Tunc quidem Judex instrumentis inspectis, absque citatione partis adversæ interponit mandatum de exequendo, *Hispanè: Mandamiento de execusion, y apremio*: quo, scilicèt, executionem, juris ordine servato, fieri jubet in personam, & bona debitoris. *Hispanè: Embargo de persona, y bienes*. Et hoc mandatum traditur cuidam Nuntio, *Hispanè: Alguacil, ò Ministro*: Hic enim vi illius mandati simul cum Tabellione capit bona debitoris usque ad quantitatem debitam, *Hispanè: Trabar execusion*. Et quidem primo capere debet mobilia: quod si nulla mobilia sint, vel insufficientia, progreditur ad immobilia, & denique ad jura, & actiones. Et hæc bona annotantur, & sequestrantur, seu deponuntur apud bonum virum. *Hispanè: Hacer inventario, & sequestro*. Quinimò, & debitor carceri mancipatur, si non dat fidejussorem evictionis, *Hispanè: de saneamiento*, qui fide jubet, seu cavet, bona esse debitoris, & fortè sufficientia ad solutionem tempore additionis. Postea verò illa bona publicè à præcone proclamantur, mobilia quidem, tertio quoque die, nono verò immobilia, ita ut in publicatione mobillium decem, immobilium publicatione triginta dies percurrant. Communitèr tamen debitor præconii renuntiat, ita tamen, ut ipsorum tempus in ejus utilitatem cedat. Nec est necesse, reum citare ad præconia, sed ipsis datis solum citatur ad sententiam additionis, *Hispanè: de trance, y remate*: quia citatione facta tres dies debitori conceduntur, intra quos se possit executioni opponere: quod si se opponat, alii decem dies ipsi indulgentur. *Hispanè: Se le encargan los diez dias de la Ley*. Intra quos exceptiones,

nes, si quas habet, & opponere, & probare tenentur. Et quidem debet opponere, vel solutionem debiti, vel aliam legitimam exceptionem. Si enim frivola, vel non legitimam opponat, repellitur. Et in hoc etiam spatio se debet opponere, & comparere tertius, ut dicitur, oppositor: Si scilicèt aliquis prætendat, se in bonis debitoris præferendum esse creditori in cujus favorem fit executio, quia bona publicata, esse sua dicat, vel si melius jus ad ipsa habere intendat. Sic frequentèr solet se opponere uxor debitoris allegans, se potiori jure esse pro sua dote in illis bonis præferendam aliis creditoribus. Comparent igitur aliquo tertio oppositore, suspenditur iudicium executivum, & ordinarius incipit discuti inter oppositorem, creditorem, & debitorem, quod quidem usque ad sententiam definitivam progreditur. Quo peracto, & finito, vel si nullus fuit tertius, qui se opponeret, progreditur iudicium executivum, & decem diebus elapsis Judex profert sententiam definitivam, qua quidem, si est in rei favorem, decernit Judex, quod reo pignora, & bona deposita reddantur: imò, & expense restituantur, in quas tanquam temerarius litigator debet condemnari creditor: ac per consequens omninò absolutus manet à iudicio executivo. Si verò in creditoris favorem sit ferenda sententia, jubet Judex, quod in executione ulterius procedatur, & bona in publica subhastatione vendantur majori licitatori addicenda. *Hispanè: Se saquen al pregon en publica almoneda, y se rematen, y den al mejor ponedor*. Ut ex eorum pretio satisfiat creditor: Hic tamen debet prius cautionem præstare de eo, quod pecuniam eum duplo restituet, si sententia additionis revocetur à Judice appellationis. Sed nunquam hæc poena cum tanto rigore ad praxim redacta est, fortè quia casus non evenit, ut notat *Acevedo*. Hæc enim cautio dicitur: *La fianza de la Ley de Toledo. L. 2. tit. 21. lib. 4. R. C.* Prædicta tamen additionis sententia, facta prædicta cautione, executione omninò est mandanda, nulla obstante appellatione: Nam si hæc interponatur tantum effectum devolutivum, non verò habet effectum suspensivum. Et quidem executio fit pro debito principali obtinendo, & insuper pro salariis, seu expensis, & sportulis, seu decima parte debiti, quæ aliquando juxta locorum varias consuetudines, solvitur Ministro executori: sed hoc non ubique servatur.

464. In oppignoratione bonorum prius à mobilibus, quam ab aliis debet exequens incipere. Res etenim mobiles prius sunt oppignorandæ, & distrahendæ, vel etiam creditori juxta debiti quantitatem adjudicandæ: Si res mobiles non sufficientiant, ad immobiles venit, & tandem, aliis deficientibus, ad jura, chirographa, & actiones. L. 15. §. 2. ff. de Re iudicat. Hoc enim ordine distrahuntur, seu venduntur: quod si emptor non inveniatur, ipsi creditori pro debiti solutione adjudicantur. L. 15. §. 2. ff. de Re iudicat. Sunt tamen aliqua bona, quæ à jure sunt ab executione exempta. Talia sunt vestes, lectus, & alia, quæ ad usum quotidianum debitoris deserviant. Item Libri Scholasticorum, & advocatorum, arma, & equi, quibus indiget debitor ad suum quotidianum usum, instrumenta agriculturæ, vel alterius cujuslibet artis, quatenus sunt debitori ad se alendum necessaria. Item servi, qui laborant in fodinis metallorum, & in sacchari officio in Indiis. Item stipendia Militum, Judicum, & Sacerdotum, nisi illud, quod congruè supersit sustentationi. Naves, quæ à Regnis extraneis asportant merces, & alia necessaria ad usum, & utilitatem Regni. Theatra, domus Capitulares, & alia loca publica: res Sacræ cultui Divino dicatæ. Sacella, sepulcra, jus patronatus, & alia hujusmodi, nisi veniant in cumulo bonorum. Servitutes reales sive rusticæ, sive urbanæ, vel servitus personalis usus: & præcipuè debitoris cadaver. Bona uxoris nequeunt capi, nec sequestrari pro debito mariti, nec bona particularium pro debito Civitatis, vel Universitatis, nec bona majoratus pro debito possessoris, redditus tamen illius possunt capi ad satisfaciendum debito: Similitèr pro debito usufructuarii possunt capi redditus usufructus, licèt in ipso usufructu jure nequeat fieri executio. Deinde plures sunt personæ, quæ pro debito, non proveniente ex delicto, non possunt incarcerari. Tales sunt Clerici in Sacris, & omnes illi, qui non possunt insolidum conveniri, sed solum in quantum facere possunt. Ut socius pro debito societatis, ascendentes, pro debitis, quæ descendentes debent. Nobiles, *Hispanè: Hidalgos*. Doctores, vel Licenciati cujuslibet facultatis, & cujuslibet Universitatis approbatæ: Advocati in albo advocatorum scripti, etiamsi tantum sint Baccalarii. Milites, mulieres, illi, qui bona, incendio, naufragio, terramotu, vel alio casu amiserunt. Agricola

tempore messis, & alii hujusmodi. Si tertius pro suo interesse agens executioni se opponat, si tempore legitimo à sententia appellavit, suspenditur executio, donec ejus causa sit decisa. *c. 17. h. 2.* quia illi non nocet res inter alios acta. Si non appellavit, quia ignoravit causam agi, & sententiam esse latam, impeditur executio. Si scivit, sententiam esse latam, & non appellavit, nequam impeditur executio. Nam sibi debet ille tertius imputare, eo quod cum posset, noluit impedire, ne sententia in autoritatem rei judicata transiisset. Denique sententia additionis lata in via executiva non causat exceptionem rei judicatae quoad viam ordinariam: ac proinde facta reali executione, & cum effectu, remanet reo executio salva via ordinaria, si nolit ab executione appellare, ut notat *Acro. in L. 1. tit. 21. lib. 4. R. C. n. fin. Hev. in Cur. Philip. p. 3. §. 21. n. fin.* Quae omnia habentur in *Tit. 21. lib. 4. R. C. Et ibid. Acro. Pichardo in Manuduct. ad Prax. p. 2. Hev. in Cur. Philip. p. 2. per tot. Paz in Praxi. tom. 1. p. 4. cap. 1. & seqq.* qui de his latissimè agunt: mihi tamen non licet diutius immorari: quia longa restat via.

265 Audacia, & temeritas litigatorum, qui sine praevia diligentia, nec causae examine lites movent, debet absdubio justis poenis coerceri. V. g. Si litigans intentato petitorio transeat ad possessorium illo suspensio, vel si libellum mutavit, vel liti renuntiavit, & in aliis casibus, qui arbitrio Judicis relinquuntur, censetur temerarius litigator, si nulla causa legitima excusetur: Et coercetur modo pecuniaria poena, modo juramento calumniae, modo infamiae poena. *Pr. Instit. de Pena temer. litigant.* regulariter ergo temerarius litigator damnatur solvere victori expensas litis: non quidem voluntarias, sed necessarias sive personales, sive processuales. Personales censentur illi, quae in itinere, & sumptibus testium sunt facta processuales verò, quae in litis prosecutione fiunt; Scilicet in Tabellionum, & Advocatorum justis stipendiis solvendis. *L. 8. tit. 22. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. V. En las costas.* Si tamen aliquis ex litigantibus sit Advocatus, & vincat, non sunt ipsi solvendae expensae, quas fecerat, si alius Advocatus eum defenderet. Siquidem verè eas non fecit. Si pars petat, adversarium in expensas condemnari, vel expressè hoc petendo, vel tacitè, implorando, scilicet, officium Judicis, ut sibi fiat justitia omni meliori modo, quo possit, tene-

tur Judex eum in expensas condemnare, alias teneretur eas victori resarcire. *L. 13. §. 6. l. 15. C. de Judic.* Si tamen à parte non petatur, potest quidem Judex ex officio, sed non tenetur, eum in expensas condemnare. *L. 25. §. 8. ff. de adilit. edit.* Nam ad ejus officium spectat temeritatem litigatorum reprimere: quod si semel definitivè in expensas condemnavit, non potest suam revocare sententiam: gravatus tamen in taxatione appellare potest. Si per sententiam interlocutoriam condemnavit, potest revocare, & corrigere taxationem. *Durand. in Spec. tit. de Expens. §. 6. n. 3.* Post litem tamen finitam non possunt peti expensae. *L. 3. C. de Frustr. & lit. expens. quia post absolutum, dimissumque judicium nefas est litem alteram consurgere ex litis prima materia.* In nostra Hispania victus excusatur ab expensarum condemnatione praestando juramentum calumniae, ex *L. 8. tit. 22. p. 3.* sed haec Lex praxi ipsa interprete, intelligitur de casu, quo non temerè litigetur, vel si aliudè non constat de litigantis calumnia. *Greg. Lop. ibid. V. La jura.* Expensae quidem debent à giudice taxari. *L. fin. tit. 22. lib. 4. R. C.* sed si litigantes sint pauperes ad expensas litis non tenentur, nec pro eis possunt in carcere detineri. *L. 20. & seq. tit. 12. lib. 1. R. C. Hev. in Cur. Philip. p. 1. §. 18. ex n. 9.* si tamen victus non temerè, sed ex juxta causam litigavit, non est condemnandus in liti expensas: *arg. L. 78. §. 2. ff. de Leg. 2.* Nam causa justa ab expensarum solutione eum liberat; *arg. §. 1. Inst. de Pena temer. litigant:* v. gr. si pro se habeat sententiam saltem unius celeberrimi Doctoris, vel si suam intentionem, vel exceptionem simpliciter provabit. Reus tamen in causa criminali non condemnatur in expensas: quia quolibet modo licet proprium sanguinem defendere. Si causa controversa valdè difficilis sit, & pro utraque parte, Juribus, & Doctoribus faveat: non condemnatur victus in expensas, etiamsi ia prima, & secunda instantia succumbat. Quippè talis error probabilis censetur, nec potest dici temerarius litigator. *c. 48. de Sentent. excommunicat.* Et per consequens à solvendis expensis excusabitur, qui in prima instantia vicit, licet si victus in secunda, facta quadam expensarum compensatione.

266 Si pars, contra quam fuit lata sententia, velit probare, eam nullam esse, hoc debet facere coram eodem Judice causae, in judicio quidem contradictorio

cum

cum adversario. *L. 1. C. de Sentent. & interloc. c. 2. de Purgat. vulgar. L. 1. tit. 26. p. 3. Paz in Praxi. tom. 1. p. 1. temp. 12. ex n. 5.* quod si Judex pronuntiet, illam sententiam esse validam, non potest litigans amplius agere de hujus novae sententiae nullitate, sed debet ab ea appellare. Et tunc à sententia in gradu appellationis lata non datur recursus nec per viam nullitatis, nec per appellationem, ut sic finis litibus imponatur. *L. 2. tit. 17. lib. 4. R. C. Hev. in Cur. Philip. p. 1. §. 18. n. fin.* De causis ob quas sententia nulla potest dici, & ad nullitatem agi, latè tractatur in *tit. 26. p. 3. & tit. 17. lib. 4. R. C.* Et quidem nullitas de Jure Communi potest adversus sententiam opponi perpetuo. *L. 1. C. Quand. provocat.* Idem erat olim de jure Hispano. *L. 4. tit. 26. p. 3.* secus tamen hodie. Nam solum potest nullitas opponi intra sexaginta dies enumerandos à die intimacionis sententiae. *L. 2. tit. 17. lib. 4. R. C.* nisi forte nullitas proveniat ex omnimoda incompetencia. Haec namque quocunque tempore potest opponi. Idem est de quacunque nullitate notoria ex actibus constante, ut ex defectu citationis. Nec est necesse à tali sententia appellare: potestque opponi etiam contra tres sententias conformes. *L. 3. & seqq. tit. 26. p. 3.* nisi tales sententiae sint latae in Regis Cancellariis. *L. 4. tit. 17. lib. 4. R. C.* ibi: *Y que asimismo en todos los casos, y negocios, que conforme à las leyes de nuestros Reynos, las Sentencias dadas por los del nuestro Consejo, y Oidores de las nuestras Audiencias, se han de executar, sin embargo de duplicacion: aquello se entienda asimismo, sin embargo de qualquiera nulidad, aunque se diga, y alegue ser de incompetencia, ó de defecto de jurisdiccion, ó que notoriamente consta de los Autos del proceso, ó en otra qualquiera manera; que la tal alegacion, oposicion, ó otra qualquiera no puede, ni pueda impedir la execucion de las tales Sentencias.* Et ibid. *Acro. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 2. ex n. 83. Hev. in Cur. Philip. p. 1. §. 18. ex n. 13.*

TIT. XXVIII.

De Appellationibus, recusationibus, & relationibus.

267 Appellare in communi Grammaticorum usu idem est, ac provocare. Sic dicitur, quod filius Regis

vocatur, vel appellatur Ferdinandus. Appellare vero apud Philosophos est aliquem terminum applicare potius ad unum, quam ad alterum ex his cum quibus ponitur. Sic cum dicimus: *Alexander est magnus Philosophus.* Ly magnus applicatur Philosopho. Contra vero quando dicimus: *Alexander magnus est Philosophus.* Ly magnus Alexandro applicatur. Et sic dicitur, hoc, vel illo modo appellare. In jure quidem aliquando sumitur pro eo quod est vocare in judicium. Frequentissimè tamen sumitur prout in praesenti, scilicet pro provocare. Et hac ratione communiter appellatio sic definitur: *Appellatio est ab inferiori ad superiorem Judicem ob gravamen illatum, vel inferendum legitime facta provocatio.* *L. 17. ff. de Minorib. l. 1. tit. 23. p. 3. ibi: Alzades querrela, que alguna de las partes hace de juicio que fuese dado contra ella, llamando, è recorriendo à enmienda de mayor Juez.* Et quidem oppressis est saluberrimum remedium, non tam jure, quam ipsa natura introducendum, ut gravamen oppressis illatum, vel inferendum removeatur. *c. 15. h. t. & ut corrigatur iniquitas, vel imperitia judicantium. L. 1. ff. h. t. l. 1. tit. 23. p. 3.* Et insuper, ut litigans, qui per ignorantiam, vel negligentiam est laesus suum damnum reparet. Ipsa etenim est defensio innocentiae: aded, ut *D. Bernard. ad Eugenium*, dicat. *Fateor, grande, & generale Mundo bonum esse appellationes, idque tam necessarium, quam solem ipsum mortalibus.* Et Rex noster Alfons. in Proemio. *Tit. 23. p. 3. ait: Onde por esto decimos, que bien asi como los que peligran sobre mar, han muy gran conorte quando fallan alguna cosa en que se traven, ó lugar à que arriben, por cuidar entonces de aquel peligro: Orosi los que van vencidos de sus enemigos, quando llegan à lugar en que asman de ser defendidos de aquellos que los siguen para matarlos: bien orosi han gran conorte, è gran folgura aquellos contra quien dan los juicios de que se tienen por agraviados quando fallan alguna carrera, porque cuidan estorcer, ó ampararse de aquellos de quien se agravian.* Hinc licet appellatio quoad solemnitates, & modum, sit Juris Civilis, quoad substantiam tamen est Juris Naturalis. *c. 5. de Exception. Pichardo in Manud. ad Prax. p. 4. in praed. n. 26.* Appellatio est duplex: alia extrajudicialis, judicialis alia. Extrajudicialis est, qua quis appellat à quocunque privato, qui gravamen inferit, vel est paratus inferre, ut in praesentatione, collatione, vel electione. *c. 19. c. 29. de Election. c. 5. c. 46. c. 51. h. t. vel in delatione mu-*

ne-